

סביב שולחן – מחשבות על שולחן השבת הרב אייל ורד

שולחן שבת במובנים רבים הוא מרכז ההתרחשות המשפחתית בשבת ובכלל. מושקעים מאמץ רב, טרחה, והתכוננות, כדי שהשולחן יהיה ערוך כראוי, והמאכלים שיוגשו יהיו ערבים לבני המשפחה.

אמנם, האם נערכת גם התכוננות אחרת, התכוננות למה שיקרה בשולחן עצמו, מה יהיו נושאי השיחה בו, מה תהיה האינטראקציה בין בני המשפחה עצמה? זהו סוד די גלוי, שעם הציפייה הרבה לשולחן שבת, וההבנה על אודות מרכזיותו, נוצרים לעתים מתחים, ואפילו מריבות דווקא בזמן היקר הזה. מי ישב ליד אבא, ומי יקבל ראשון מהמייץ, איזה נושא ראוי לעלות על השולחן ואיזה לא. מתי רשאים לקום מהשולחן ומתי לא, וכן על זה הדרך. אני מניח שכל משפחה מכירה היטב את הדיונים האלו.

בשורות הבאות ננסה להציע מעט הצעות שיכולות להועיל לנו ולסייע בעדנו לרומם את שולחן השבת, ולשמור עליו בהיותו מרכז השבוע והשבת. אין כאן חכמה אלא מלאכה של איסוף עצות, חלקן מהנסיון וחלקן משכל ישר. למעשה יש כאן גם הזמנה לעצות נוספות שיתעוררו, אולי גם בעקבות המאמר הזה, והיה זה שכרנו.

לא כל העצות מתאימות לכל המשפחות, שהרי יש שלבים שונים לכל משפחה, אך נדמה לי שהרווח המרכזי הוא העלאת הנושא עצמו על השולחן תרתי משמע. שולחן שבת הוא לא דבר הקורה מאליו, אלא יש צורך להיערך לקראתו, בדיוק כמו שהתבשילים לא יתבשלו מעצמם אלא יש צורך לטרוח בעבורם.

עצה ראשונה: להשקיע מחשבה בשולחן שבת, איך אנחנו הזוג רוצים שהשולחן ייראה, מה חשוב לנו בו. ראוי להקדיש לנושא שולחן השבת בביתנו לפחות אחת מהשיחות הזוגיות. תיאום ציפיות יכול להועיל מאוד. מובן שזו שיחה שצריכה להיערך לעתים מזומנות, הרי המשפחה עוברת שינויים, ילדים נולדים, ילדים גדלים, מה שהתאים לשנה שעברה לא בטוח שמספיק לשנה הזאת. שולחן שבת הוא נושא שצריך להשקיע בו מחשבה ויצירתיות. במידה רבה השולחן הוא מראה לדברים משפחתיים אחרים.

עצה שניה: סיפור. ילדים אוהבים סיפורים. גם מבוגרים, אבל ילדים עוד יותר. כדאי להכין סיפור לשבת, אבל לא סתם סיפור אלא סיפור שקשור למשהו, או לפרשה עצמה, או לאירוע משפחתי שקרה השבוע, או למשהו שקרה לאחד מבני המשפחה והוא מזכיר סיפור. לפעמים הסיפור יכול להיות בהמשכים, פרוס על פני סעודות מספר, ואז המתח נשמר, ולפעמים כדאי להכין סיפור לכל סעודה. הילדים מצפים לסיפור מאוד. היום ישנם ספרים רבים שאפשר להיעזר בהם, אבל הטוב ביותר הוא לספר מהלב. גם סיפור שקראת, עדיף שתספר מהלב.

עצה שלישית: שיתוף בחוויות. שולחן השבת פעמים רבות הוא המקום היחיד שנפגשים סביבו יחד כל בני המשפחה במשך השבוע. ההורים, מטבע הדברים אוצרים בתוכם את מרב המידע לגבי כל אחד מילדיהם. למי היה מבחן קשה, מי עשה טיול מעניין, מי עמד בנסיון השבוע, וכן על זה הדרך. שולחן השבת הוא המקום לשתף את שאר בני המשפחה. ההורים יכולים גם להעצים מאוד את אחד הילדים שמקבל את הבמה וזוכה לשתף את אחיו במה שעבר עליו. נדרשת כאן מלאכת ניווט מסוימת, אך הרווח גדול.

עצה רביעית: "ללכת עם הפרשה" – זהו הכלל שקבע האדמו"ר הזקן. יש ללכת עם הפרשה, כל ימי השבוע ובוודאי בשבת. רוצה לומר שהפרשה, יש בה משהו רלוונטי ונוגע לכל אחד מבני המשפחה כאן ועכשיו. קודם כל כדאי לוודא שכולם זוכרים מהי פרשת השבוע. ואחר כך כדאי לבחור נושא מהפרשה ולדבר עליו, כאן ועכשיו. לדוגמא, בפרשת 'ואתחנן', שסמוך אליה נכתב מאמר זה, עסקנו בשולחן שבת בחיבת הארץ. אפשר כמובן להביא הרבה מדרשים ופירושים, אבל אני בחרתי לשאול את הילדים – איזה מקום הם הכי אוהבים בארץ. כל ילד אמר שם של מקום, והתפתח דיון – למה, ומה מיוחד דווקא במקום הזה. הנוף? האנשים? ומה כבר התגלגלה שיחה מעניינת מאוד שלמדתי ממנה הרבה גם על ארץ ישראל וגם על ילדי.

ישנן דוגמאות רבות. בפרשת 'עקב' דיברנו על מצוות קטנות, וגם סיפרנו סיפור על ערכה של מצוה קטנה כזו וכן על זה הדרך, תן לחכם ויחכם עוד.

עצה חמישית: זמן. שולחן שבת יכול להימשך זמן ארוך, שעה וחצי או שעתיים, תלוי בגודל המשפחה ובגורמים אחרים.

האם הילדים יכולים לשבת מרוכזים במשך כל הזמן הזה? התשובה ברוב המקרים היא לא. לכן כדאי להגדיר מראש לילדים מהו הזמן שחייבים הם לשבת על יד שולחן שבת, ומאיזה זמן הם רשאים לקום, לאחר קבלת רשות מאבא. החלק הראשון של הסעודה צריך להיות מוקדש לילדים, לסיפור ולשיחה, מתוך הנחה שלאחר כחצי שעה מקצת הילדים יתקשו לשבת וצריך 'לשחרר לחץ'. אם הילדים, לאחר בקשת הרשות, קמים

מהשולחן, אך ממשיכים לשחק לידו, למעשה עדיין הם חלק מהסעודה. לאחר זמן מה של התאוורות אפשר לקרוא להם בחזרה לשולחן לברכת המזון או להמשך הסעודה. **עצה שישית:** מברכים יחד ברכת המזון, הברכה היחידה שחיובה מן התורה, ויש בה הכול, גם ארץ וגם תורה, גם ברית וגם פרנסה. לכן חשוב לברך את הברכה ביחד, בקול ובשירה. לחלק מהילדים האריכות קשה, אבל כשרים את הברכה בשמחה אין היא נראית כל כך ארוכה. בכל זאת כדאי לזכור ששלושת החלקים הראשונים הם מן התורה והשאר מדרבנן.

עצה שביעית: מפנים ביחד. שולחן שבת הוא משימה משפחתית. גם עריכתו וגם הפינוי לאחר הסעודה צריכים להיעשות בשיתוף הילדים. אפשר לחלק תפקיד קבוע לכל ילד, או אפשר תפקידים משתנים, אך הילדים הם חלק מההתכוננות. ומחנכים גם לכיבוד הורים ועזרה לאמא שטרחה והכינה את המאכלים. בכלל, ילדים אוהבים תפקידים. כך הם מרגישים חלק מהעניין. כמו שבברית מילה 'ממציאים כיבודים' כך יש מקום לתת תפקידים ואף להמציא אותם. מי מביא את היין מהמקרר, ומי מוזג אותו לכוס, מי מחלק את הברכונים, ומי מביא את הכוסות השבירות. מי מכין את המיץ בקנקן הגדול, ומי מביא את קוביות הקרח ומוציא אותם מהתבניות לתוך צלחת. בהבדלה – מי מחזיק את הנר, ומי מכבה אותו, וכדו'. ריבוי תפקידים מאפשר לילדים להיות שותפים בשולחן שבת ולא 'לקוחות'.

עצה שמינית: אורחים. כבר אמרה הגמרא¹: "לעולם אל ירבה אדם רעים בתוך ביתו". כשיש אורחים, באופן טבעי מתחלקת תשומת הלב של בעלי הבית. יש לדבר מחיר. לכן טוב להשאיר סעודה אחת לפחות ללא אורחים, גם מי שמאוד אוהב לארח. אולם ישנו גם צד אחר. פעמים רבות דווקא הימצאות האורחים יוצרת עניין, נושאים חדשים, ושולחן השבת זוכה להארה מיוחדת. לעתים, דווקא כשיש אורחים, יושבים הילדים יותר סביב השולחן. גם זאת אפשרות.

עצה תשיעית: שירה. השירה בשולחן שבת היא לא רק חלק מהסדר המופיע בברכונן. היא יכולה להתפתח למסורת משפחתית של שירים מבית אבא, או לחילופין הזדמנות ללמד שירים חדשים.

באחד מסיפורי הבעל שם טוב מסופר על בעל בית עני, שלא היה לו כלום לשולחן שבת מלבד פול, אך בפול זה הוא טעם את כל הטעמים שבעולם, עד שמרוב שמחה יצא בריקוד עם אשתו בליל שבת. השירה בשולחן שבת יכולה בקלות להיפך לריקוד עם הילדים במעגל ועל הכתפיים. שולחן שבת נהיה גם מרכז השמחה של השבוע.

1. ברכות סג, א.

עצה אחרונה: למרות כל התכנונים, ולפעמים גם בגללם, דברים יכולים להשתבש. כלי שנשבר, ילד שנפגע, מאכל שנשרף וקטרוגים אחרים שבאים למנוע מאיתנו את שמחת השבת. לכן העצה היא להתפלל לקדוש ברוך הוא. בדרך חזרה מבית הכנסת, בליל שבת, לפני שנכנסים הביתה, נתפלל שנזכה לשמח אותנו בשולחן הזה, ושלא תהיה בו מריבה או צעקה אלא שמחה ואהבה, שנזכה להאהיב על ילדינו את המתנה הזו ושמחה שבת. אמן.

פירוש חסידי לאשת חיל

ויש לפעמים בליל מלילי שבת קודש, כאשר רוחך מתרומם ומתבונן אתה בקדושת ה' וישראל, אשר לא אנשים פרטים אתה רואה בישראל, רק המלכה עילאה, האור המקיף מעצם קדושת ה' שהוא מלוכב בגופים אלו, ובנשמתך היתירה כאילו רואה אתה בסקירה אחת את כל ישראל כשהם כפופים עד חציה תחת סבל צרותיהם, מיוזעים ומושחרים, מתענים וגונחים, ועם כל זה שמחים ומזמרים ואומרים: ריבוננו של עולם, לך אנו ובשבילך אנו סובלים, בכל חיינו ונשמתנו את מלכותך על כל העולם נמליך, וחלקי הארת קדושתך, דעתך, רצונך, אף עצמותך כביכול בכל העולם נמלא. ואתה מתפעל ומתלהב מאוד מן ראיית נפשך זו, לא שבורה היא ולא נדכאה עתה נפשך, אדרבה מרוממה היא ומונושאה בגאווה עליון על הבחינת מלכות כנסת ישראל אשר במרום ואשר בכל ישראל אף בך, ומשתוקקת נפשך לשיר לה שירה ולדבר לה עליה. הן כבר אמרת אשת חיל וכבר עשית קידוש, אבל עוד לא נתקררה דעתך, הולך אתה אל החלון ועיניך נשואות למרום אל היושב בשמים, וכאילו לא בבחירתך, נפשך מעצמה מקרבך מזמרת לה: ריבוננו של עולם, "אשת חיל (כזו) מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה, בטח בה לב בעלה (בטוח בה ה' בעלה כביכול כי באמונה ובמסירות נפש את עבודתו היא עובדת ואת כל העולם לו יתברך מכניעה ולשלל לו היא מביאה), גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה וכו' (לא בלבד בשעה שטוב לה, רק) ותקם בעוד לילה וכו' (וגם בגלות המר וגם בצרותיה החשוכות תקים) ותתן טרף לביתה וכו' (מקדושתו יתברך לכל האנשים מישראל אף לכל העולם תתן, לא בשטחיות ולא בדרך העברה, אלא) חגרה בעוונותיה ותאמץ זרועותיה (תורתה ועבודתה, הכול במסירות נפש היא, כי אין עבודתה ביבשות ולא כשפחה נוכרית, הארת עצם ה' בה וגם היא) טעמה כי טוב סחרה, (את טעם קדושתו ועבודתו גם היא מרגשת) לכן לא יכבה בלילה נרה, (וואת חזקתה בחשכת צרות גלותה) נודע בשערים בעלה, (ריבוננו של עולם, מי מודיע את שמך בעולם אם לא כנסת ישראל, ומי מקדש את קדושתך אם לא אנחנו בניך, ולא בהכרח את סבלותיך אנו סובלים ולא בתוגה בשביל קדושתך אנו מתענים רק בשמחה ובהתחזקות), עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון (של חייה, ביודעה שכל ימי חייה את עבודתך באמונה עבדה ואת שמך הקדוש קידשה), פיה פתחה בחכמה (חכמת ה') ותורת חסד (תורת ה' תמיד) על לשונה. (ועל זה לא אוכל להתאפק ונפשי שרה לה), קמו בניה ויאשרוה (ולא אנו בלבד אלא גם) בעלה (במרום) ויהללה, הן רבות בנות עשו חיל, (כל הנפשות שגילה ה' בעולם מגלות את כבודו יתברך, אבל) ואת עליית על כולנה (כי כולן רק ניצוץ הארת כוחו יתברך מגלות והיא את עצמו דעתו וקדושתו כביכול) אישה יראת ה' היא תתהלל, (לכן ריבוננו של עולם) תנו לה מפרי ידיה (הקם אותה מעפרה ותמהר להושיעה מצרותיה וגלותה).

ישלושה מאמרים לרב קלונמוס מפיאסענא (בסוף 'חובת התלמידים') מאמר ג, ב